

AGATA ŁYSZCZARZ

Wpływ sytuacji materialnej mieszkańców na postrzeganie wizerunku miasta (na przykładzie Rzeszowa)

Zarys treści: W trzech strefach funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa: w strefie starośródmiejskiej, suburbium oraz podmiejskiej dalszej, zbadano subiektywną ocenę sytuacji materialnej respondentów. Określono również wizerunek miasta. Badanie wizerunku przeprowadzono za pomocą skali dyferencjału semantycznego, zaś wyniki zostały przedstawione metodą profilu polaryzacji, który bardzo wyraźnie ukazuje analizowane zagadnienie. Celem artykułu jest określenie wpływu sytuacji materialnej mieszkańców oraz miejsca zamieszkania na postrzeganie przez nich wizerunku miasta.

Słowa kluczowe: jakość życia, wizerunek miast, profil semantyczny

Wprowadzenie

Tematyka dotycząca wizerunku miast we współczesnych badaniach jest powszechna. Na szeroką skalę prowadzone są również różnego rodzaju sondaże i rankingi. Miasta jako produkty konkurują ze sobą o klientów, którymi są mieszkańcy, inwestorzy, a także turyści. Władze miast dysponując wiedzą zebraną w badaniach mogą przyciągać potencjalnych użytkowników miasta (mieszkańców, inwestorów), stosując ściśle określoną formę promocji i reklamy (Szromnik 2007). Wizerunek (*image*) miast i regionów posiada charakter multidyscyplinarny. Problematyką tą zajmują się różne dziedziny naukowe: psychologia, socjologia, ekonomia, marketing, architektura, planowanie przestrzenne oraz geografia (Rembowska 1999).

Tematyką wizerunku miast i regionów zajmuje się geografia percepcji, która powstała w latach 60. XX w. Wywodzi się ona częściowo z geografii behawioralnej, a częściowo z geografii humanistycznej oraz innych nauk społecznych, które zajmują się zachowaniem człowieka w przestrzeni. Geografia percepcji jako nauka interdyscyplinarna zajmuje się wyobrażeniem przestrzeni geograficznej przez jednostkę, daną grupę społeczną, kulturową itp. W geografii percepcji bada się nie tylko aspekt fizyczny, ale również emocjonalny w kształtowaniu wyobrażeń o przestrzeni geograficznej (Libura 1988). W geografii wizerunek miasta definiuje się m.in. jako zespół subiektywnych odczuć (komponenty afektywne wizerunku odnoszące się do cech miasta) oraz opinii (komponenty kognitywne wizerunku odnoszące się do jego oferty) jednostki, a także związków, jakie zachodzą między tymi elementami, powstałych w wyniku napływu informacji z różnych źródeł. „Wizerunek miasta jest zatem mentalnym odzwierciedleniem rzeczywistości postrzeganej przez jednostkę. Nie jest on stały i powstaje w długim czasie” (Dudek-Mańkowska 2011).

Zagadnienie jakości życia jest pojęciem interdyscyplinarnym. Zajmują się nim naukowcy reprezentujący różne dziedziny, m.in. socjologowie, demografowie, ekonomiści, a także geografowie. Wciąż nie ma jednak jednolitej definicji tego zagadnienia. Jakość życia przedstawiana jest jako zbiór potrzeb, których zaspokojenie czyni ludzi szczęśliwymi (Dmoch, Rutkowski 1985). S. Liszewski (2004) za jakość życia uważa stopień zadowolenia człowieka z warunków życia, czyli ze stanu, w jakim żyje. Autor wskazuje na trudność jego mierzenia, dokonywanego drogą określania stanu świadomości człowieka poprzez zindywidualizowany system ocen. Według A. Zborowskiego (2004) jakość życia jest subiektywną oceną poziomu życia (*sensu stricte*), zaś w szerokim znaczeniu – całokształtem warunków życia, ocenianych w kategoriach obiektywnych i subiektywnych.

Badanie jakości życia oraz wizerunku miasta Rzeszowa zostało przeprowadzone w 2013 r. za pomocą kwestionariusza ankiety na grupie respondentów wynoszącej 325 osób. Ankietowani ocenili swoją sytuację materialną. Badanie wizerunku Rzeszowa przeprowadzono za pomocą skali dyferencjału semantycznego, zaś wyniki zostały przedstawione metodą profilu polaryzacji. Skala dyferencjału semantycznego jest zestawem szeregu prostych

skal dwubiegunowych, który umożliwia rekonstruowanie obrazu badanego obiektu w świadomości konsumenta (jak zmienia się w czasie) oraz porównanie go z innymi obiektami (Sagan 2004). Omawiana skala należy do skal niekomparatywnych, czyli każdy obiekt jest skalowany niezależnie od pozostałych w badanym zestawie (Kaczmarczyk 2002). W opracowaniu została wykorzystana metoda profilu polaryzacji. Budowa profilu polaryzacji rozpoczyna się od pogrupowania określeń należących do jednego wymiaru, czyli określenia pozytywne umieszcza się po jednej stronie, a negatywne po drugiej stronie skali. Na końcach skali znajdują się kategorie odpowiedzi, którymi są 24 pary określające cechy Rzeszowa. Antonimy można podzielić na pięć grup charakteryzujących Rzeszów. Pierwsza dotyczy zagadnień społecznych. Do niej należą cechy: biedne – bogate, dorosłe – młodzieżowe, politycznie określone – wieloideowe, niesympatyczne – sympatyczne, odpychające – przyciągające, niebezpieczne – bezpieczne, emocjonalnie odległe – emocjonalnie bliskie, miejsce zamieszkania chwilowe – miejsce zamieszkania stałego, prowincjonalne-wielkomiejskie. Druga grupa dotyczy zagadnień urbanistycznych: rozproszone przestrzennie-skocentrowane przestrzennie, otwarte-zamknięte. W trzeciej grupie znajdują się cechy związane z funkcjami miasta: przemysłowe – usługowe, nienaukowe – naukowe, kulturalnie nieatrakcyjne – kulturalnie atrakcyjne, komunikacyjnie niedostępne – komunikacyjnie dostępne. Czwarta grupa odnosi się do oceny środowiska naturalnego: klimatycznie nieatrakcyjne – klimatycznie atrakcyjne. Piąta grupa to ocena rozwój miasta: nierozpoznawalne – rozpoznawalne, tradycyjne – nowoczesne, zacofane – rozwinięte, bierne – dynamiczne, konserwatywne – postępowe, o ograniczonym rynku pracy – o rozwiniętym rynku pracy. Po połączeniu w tym przypadku wartości median uzyskujemy profil polaryzacji, który pozwala porównywać obiekty i oceny.

Badaniem objęto mieszkańców 10 jednostek urbanistycznych znajdujących się w trzech strefach funkcjonalnego regionu miejskiego Rzeszowa, który zostały wyznaczone przez autorkę opracowania:

- strefa starośródmiejska – osiedla Śródmieście Północ oraz Śródmieście Południe,
- strefa suburbium – osiedle Zalesie, domki jednorodzinne i szeregowe na osiedlach Mieszka I, Kmity oraz Kotuli,

– strefa podmiejska dalsza – sołectwa bezpośrednio graniczące z Rzeszowem: Kielanówka (gmina Boguchwała), Pogwizdów Nowy (gmina Głogów Małopolski), Hermanowa (gmina Tyczyn) oraz Krasne (gmina Krasne).

Strefy charakteryzują się, odmienną zabudową, układem urbanistycznym, gęstością zaludnienia, datą powstania zabudowy oraz odległością od centrum.

Charakterystyka respondentów

W badaniu wzięło udział 325 respondentów. Próba respondentów została wybrana za pomocą metody nielosowej (nieprobabilistycznej), przypadkowej i celowej. Starano się przeprowadzić ankiety w każdym rodzaju zabudowy charakteryzującym daną strefę. W strefie starośródmiejskiej przeprowadzono 102 ankiety, w suburbium 101, natomiast w podmiejskiej dalszej 122. Najwięcej respondentów było w przedziale 26–55 lat, łącznie stanowili oni 54% ogółu badanych.

Struktura wieku respondentów w poszczególnych strefach była różnicowana. W strefie starośródmiejskiej dominowali respondenci w wieku 18–25 lat (23%), co świadczy o dużej liczbie studentów zamieszkujących część miasta oraz osób młodych, pracujących, w wieku 26–40 lat (25%). W strefie suburbium oraz podmiejskiej dalszej dominowali respondenci w przedziale wieku 26–40 (30%) oraz 41–55 lat (31%). Najwięcej osób w wieku emerytalnym znajdowało się w strefie starośródmiejskiej (24%), natomiast jedynie 5% w strefie podmiejskiej dalszej.

Większość respondentów (54%) należało do osób pracujących, 20% stanowili emeryci, 13% to uczniowie i studenci, natomiast 7% bezrobotni. W strefie starośródmiejskiej osób pracujących było 46%, emerytów aż 29%, uczniów i studentów 17%, osoby bezrobotne stanowiły 5% respondentów. W strefie suburbium 57% stanowiły osoby pracujące, 24% to emeryci, 3% bezrobotni. Strefę podmiejską dalszą zamieszkiwało 57% osób pracujących, 13% uczniów i studentów oraz 11% bezrobotnych. W tej strefie największy był odsetek gospodyń domowych (7%). Można zauważyć, że w strefie starośródmiejskiej dominują studenci oraz osoby w wieku emerytalnym (poprodukcyjnym), natomiast w strefie suburbium i podmiejskiej dalszej osoby

w wieku produkcyjnym (pracujące i bezrobotne), osoby młode z rodzinami lub zakładające rodziny, przenoszące się na obrzeża miasta.

Najwięcej respondentów deklarowało wykształcenie wyższe (49%) oraz średnie zawodowe (20%) i średnie ogólne (19%). W strefie starośródmiejskiej 45% respondentów posiadało wykształcenie wyższe, 24% średnie ogólne, natomiast średnie zasadnicze 18%. W strefie suburbium dominowało wykształcenie wyższe, (aż 70% respondentów), zaś wykształcenie średnie ogólne i zasadnicze deklarowało 12% i 11% ogółu. W strefie podmiejskiej dalszej poziom wykształcenia był wyrównany. Najwięcej respondentów posiadało wykształcenie wyższe (34%), następnie średnie zawodowe (30%) oraz średnie ogólne (20%). W tej strefie, w stosunku do pozostałych, najwięcej osób charakteryzowało się wykształceniem zasadniczym zawodowym (12%).

Ocena sytuacji materialnej przez respondentów

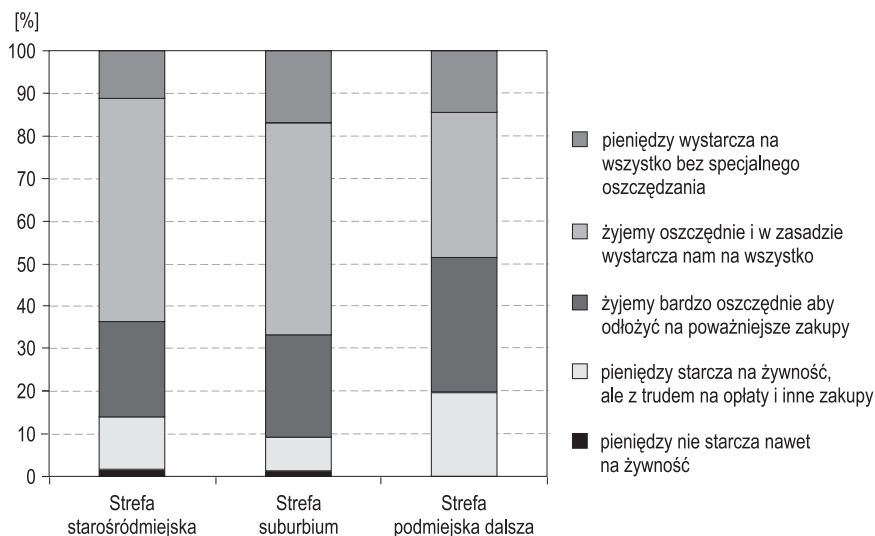
W trakcie badania respondenci określali sytuację materialną swojego gospodarstwa domowego, wybierając jedno z podanych stwierdzeń. Odpowiedzi były oceniane w skali 1-5 punktów (5 – ocena najbardziej pozytywna, 1 – ocena najbardziej negatywna). Określenia były następujące:

1. pieniędzy nie starcza nawet na żywność,
2. pieniędzy wystarcza na żywność, ale z trudem na opłaty i inne zakupy,
3. żyjemy bardzo oszczędnie, żeby odłożyć na poważniejsze zakupy,
4. żyjemy oszczędnie i w zasadzie wystarcza nam na wszystko,
5. pieniędzy wystarcza na wszystko bez specjalnego oszczędzania.

Respondenci wszystkich stref ocenili swój poziom życia na 3,57. Sytuację materialną gospodarstw domowych najwyżej ocenili mieszkańcy strefy suburbium, którą zamieszkują głównie rodziny dwuosobowe oraz małżeństwa z jednym lub dwojką dzieci; ich średnia ocena wyniosła 3,73. Natomiast najmniej zadowoleni ze swojego poziomu życia byli respondenci mieszkający w strefie podmiejskiej dalszej (3,43). Może to mieć związek z wielkością gospodarstw domowych respondentów. Strefę tę charakteryzuje największy udział rodzin czteroosobowych i większych. Średnia ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych w strefie starośródmiejskiej została określona

przez respondentów na 3,58. W strefie tej dominowały gospodarstwa jedno- i dwuosobowe.

Z badań wynika, że najwięcej mieszkańców strefy starośródmiejskiej oraz suburbium (po 50 % ogółu respondentów) określiło swój poziom życia jako „żyjemy oszczędnie i w zasadzie wystarcza nam na wszystko”. Należy zaznaczyć, że w strefie suburbium największy udział respondentów ze wszystkich stref posiada bardzo wysoką jakość życia, która została oceniona na 5. W strefie podmiejskiej dalszej żaden respondent nie określił swojej sytuacji materialnej jako „pieniędzy nie starcza nawet na żywność”. Natomiast mieszkańcy tej strefy udzielili najwięcej odpowiedzi, w porównaniu do strefy starośródmiejskiej i suburbium, oceniających ich standard życia na niski (ocena 2) oraz średni (ocena 3) (ryc. 1).

Ryc. 1. Ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych przez respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wizerunek Rzeszowa według sytuacji materialnej respondentów

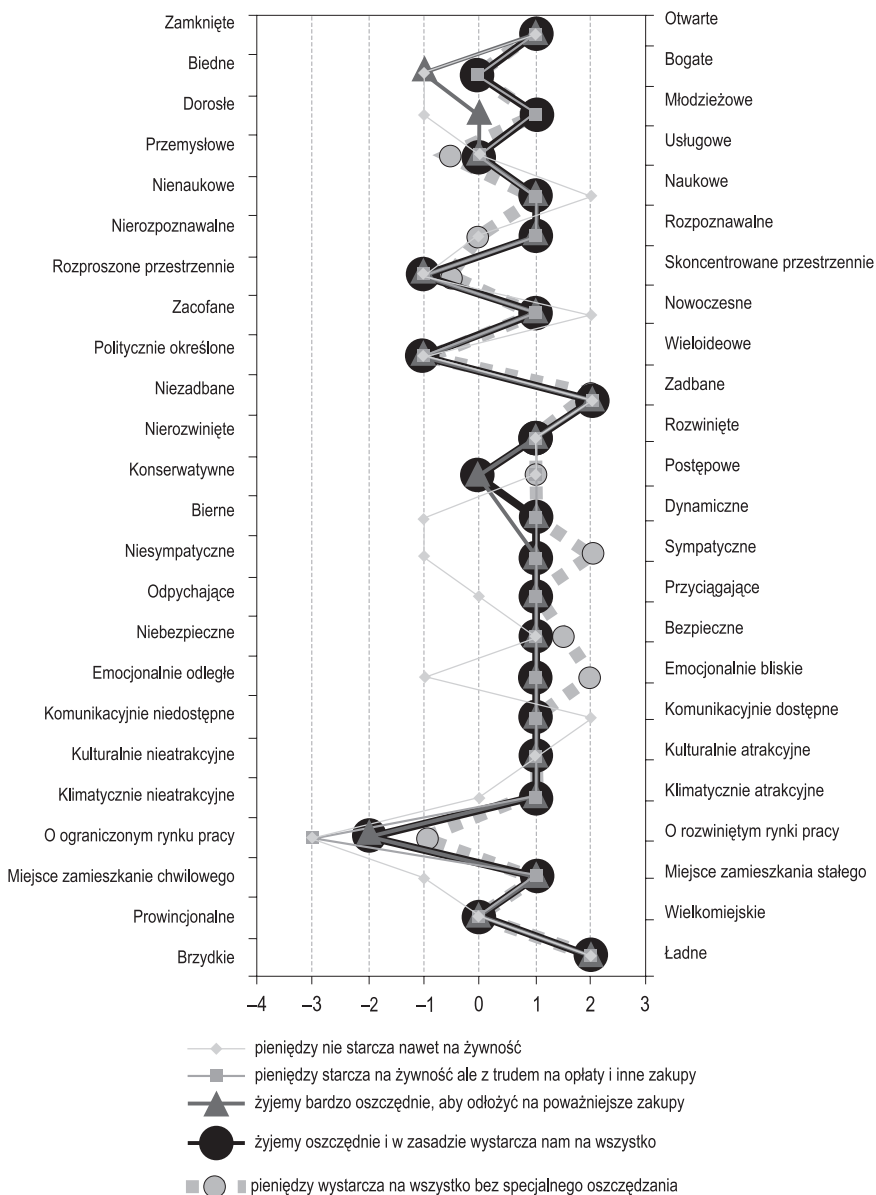
W badaniach wykorzystano siedmiostopniową skalę. Wartości od -3 do -1 określają natężenie występowania cech negatywnych, wartość 0 dotyczy braku dominacji danej cechy, natomiast wartości 1-3 dotyczą natężenia cech pozytywnych.

Ogólna ocena wizerunku miasta przez wszystkich respondentów wyniosła 1,6. Wszyscy respondenci, niezależnie od sytuacji materialnej, ocenili Rzeszów jako miasto bardzo ładne oraz zadbane (ocena 3). Aspekt otwartości, bezpieczeństwa, rozwoju oraz atrakcyjności pod względem kultury mieszkańcy scharakteryzowali na poziomie średnim (ocena 2). Uważają oni miasto za wielkomiejskie i usługowe, ale w małym stopniu (ocena 1). Cała grupa badanych nie określiła Rzeszowa pod względem politycznym i przestrzennym, ocena tych zagadnień wynosi 0 (ryc. 2).

Badania wykazują, że wizerunek Rzeszowa jest zróżnicowany pod względem jakości życia respondentów. Najlepiej ocenili miasto mieszkańcy z najwyższą jakością życia, średnia ich ocen wyniosła 1,8. Najsłabiej Rzeszów został oceniony przez respondentów określających sytuację materialną swoich gospodarstw domowych jako „pieniędzy nie starcza nawet na żywność”; średnia ocen wyniosła 1,2.

Mieszkańcy o niskiej jakości życia są mniej krytyczni w ocenie rozwoju Rzeszowa – uważają miasto za bardziej nowoczesne, postępowe, naukowe oraz komunikacyjnie dostępne. Rynek pracy został oceniony przez nich jako ograniczony (ocena -2). Mieszkańcy określający swój poziom życia jako niski, w przeciwieństwie do reszty respondentów, uważają Rzeszów za miasto sympatyczne, dynamiczne, młodzieżowe, ale w mniejszym stopniu niż mieszkańcy o wysokiej jakości życia (ryc. 2).

Respondenci charakteryzujący się wysoką jakością życia lepiej ocenili Rzeszów w kwestii rynku pracy. Traktują oni Rzeszów jako miejsce stałego zamieszkania, łączą ich również większe więzi emocjonalne z miastem (ocena 3). Również rynek pracy przez zamożniejszych respondentów został określony jako ograniczony (ocena -1) (ryc. 2).

Ryc. 2. Wizerunek Rzeszowa według sytuacji materialnej respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

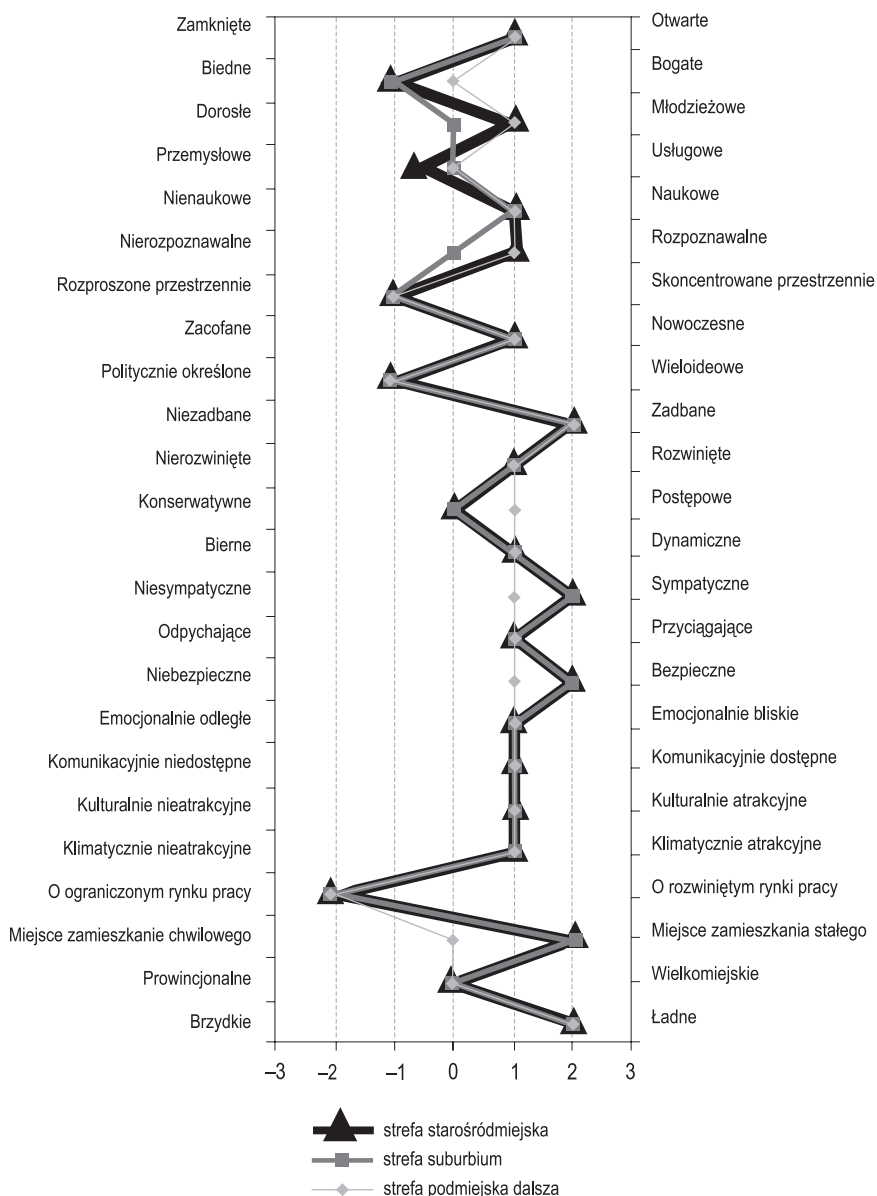

Wizerunek Rzeszowa według mieszkańców strefy starośródmiejskiej, suburbium, podmiejskiej dalszej

Wizerunek Rzeszowa jest mniej zróżnicowany wśród respondentów zamieszkujących poszczególne strefy, średnia ocena wizerunku miasta dla wszystkich stref wyniosła 1,63. Wzrost estetyczny miasta został oceniony bardzo wysoko. Cała grupa respondentów uważa Rzeszów za miasto bardzo ładne oraz zadbane (ocena 3). Wszyscy określili Rzeszów jako miasto rozwinięte, dynamiczne, wielkomiejskie, nowoczesne (ocena 2), lecz o ograniczonym rynku pracy (ocena 1). Rzeszów spełnia oczekiwania mieszkańców pod względem kulturalnym oraz jest komunikacyjnie dostępny; w tych dwóch kategoriach został oceniony na ocenę 2. Bez względu na miejsce zamieszkania respondenci nie określili Rzeszowa pod względem politycznym oraz przestrzennym (ryc. 3).

Mieszkańcy strefy centrum oraz suburbium uważają Rzeszów za miasto bardzo sympatyczne (ocena 3). Respondenci strefy suburbium najbardziej traktują Rzeszów jako miejsce stałego zamieszkania (ocena 3). Może to być związane z charakterem zabudowy tej strefy. Mieszkańcy ci posiadają własny dom jednorodzinny i mieszkają stosunkowo blisko centrum, gdzie zaspokajają potrzeby wyższego rzędu, przez co nie mają potrzeby zmiany miejsca zamieszkania w przeciwieństwie do mieszkańców strefy starośródmiejskiej, którzy deklarują chęć przeniesienia się do domu jednorodzinnego na obrzeżach miasta. Respondenci strefy suburbium lepiej ocenili bezpieczeństwo miasta (ocena 3), w przeciwieństwie do reszty respondentów (ocena 2). Mieszkańcy strefy podmiejskiej dalszej określili miasto jako bogate, przyznając ocenę 1 oraz postępowe (ocena 2) (ryc. 3).

Z badań wynika, że wizerunek miasta zależy od sytuacji materialnej respondentów w poszczególnych strefach. Mieszkańcy strefy starośródmiejskiej oraz suburbium określający swoją sytuację materialną jako niską oraz średnią lepiej ocenili Rzeszów od mieszkańców strefy podmiejskiej dalszej (odpowiednio średnia ocena wyniosła: 1,61; 1,81; 1,31). Respondenci tych dwóch stref są bardziej emocjonalnie związani z miastem, traktują Rzeszów jako miejsce stałego zamieszkania oraz czują się w nim bardziej bezpieczni.

Ryc. 3. Wizerunek Rzeszowa według mieszkańców strefy starośródmiejskiej, suburbium, podmiejskiej dalszej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Wszyscy respondenci uważają miasto za nowoczesne, zadbane, rozwinięte, dynamiczne, ale o ograniczonym rynku pracy.

Należy zauważyć, że respondenci z dobrą i bardzo dobrą jakością życia zamieszkujący strefę podmiejską dalszą (średnia ocena 1,8) lepiej ocenili wizerunek Rzeszowa niż mieszkańcy strefy starośródmiejskiej (średnia ocena 1,68) oraz suburbium (średnia ocena 1,5). Respondenci niemieszkający w granicach administracyjnych miasta lepiej ocenili Rzeszów pod względem politycznym, przestrzennym oraz zamożności. Wszyscy respondenci uważają miasto za przyciągające, bezpieczne, komunikacyjnie dostępne, kulturalnie i klimatycznie atrakcyjne; Rzeszów jest dla nich emocjonalnie bliski (ocena 2).

Podsumowanie

- Mieszkańcy badanych stref oceniają swoją sytuację materialną na 3,57 pkt.
- Najwyżej swoją sytuację materialną ocenili mieszkańcy strefy suburbiów – 3,73 pkt.
- Najmniej zadowoleniu ze swojej sytuacji materialnej są mieszkańcy strefy podmiejskiej dalszej – 3,43 pkt.
- Jakość życia mieszkańców wpływa na wizerunek Rzeszowa w niektórych ocenianych grupach zagadnień (np. społecznych, dotyczących rozwoju miasta).
- Mieszkańcy nisko określający swoją sytuację materialną są mniej krytyczni w ocenie rozwoju Rzeszowa niż mieszkańcy o wyższym statusie materialnym.
- Mieszkańcy z bardzo dobrą sytuacją materialną wyżej ocenili Rzeszów odnośnie do rynku pracy oraz więzi emocjonalnych z miastem.
- Najlepiej miasto ocenili mieszkańcy strefy suburbium oraz podmiejskiej dalszej, natomiast słabiej centrum.
- Wizerunek miasta zależy od sytuacji materialnej respondentów w poszczególnych strefach.
- Mieszkańcy strefy starośródmiejskiej oraz suburbium określający swoją sytuację materialną jako niską oraz średnią lepiej ocenili Rzeszów niż mieszkańcy strefy podmiejskiej dalszej.

- Respondenci z dobrą i bardzo dobrą jakością życia zamieszkujący strefę podmiejską dalszą lepiej ocenili wizerunek Rzeszowa niż mieszkańcy strefy starośródmiejskiej oraz suburbium.

Literatura

- Dmoch T., Rutkowski J., 1985, *Badanie poziomu i jakości życia*, Wiadomości Statystyczne, 10.
- Dudek-Mańkowska S., 2011, *Wizerunek Warszawy w działaniach promocyjnych władz lokalnych i świadomości społecznej*, WUW, Warszawa.
- Kaczmarczyk S., 2002, *Badania marketingowe. Badania i techniki*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Libura H., 1988, *Badania wyobrażeń geograficznych na przykładzie mieszkańców Sanoka*, Dokumentacja Geograficzna, 1.
- Liszewski S., 2004, *Rola i zadanie geografii w badaniach zróżnicowania przestrzennego warunków życia mieszkańców miast. Założenia teoretyczne i program badań*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście*, XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Rembowska K., 1999, *Tożsamość lokalna i regionalna. Region łódzki*, Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica, 3.
- Sagan A., 2004, *Badania marketingowe. Podstawowe kierunki*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Szromnik A., 2007, *Marketing terytorialny. Miasto i region na rynku*, Oficyna, Kraków, 130–146.
- Zborowski A., 2004, *Wybrane aspekty badań poziomu i jakości życia w dużym mieście*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście*, XVII Konwersatorium Wiedzy o Mieście, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

The impact of financial situation of the inhabitants on their perception of the image of the city (the case of Rzeszów)

Summary

The analysis of the subjective evaluation of financial situation and the image of the city among respondents inhabiting three zones of urban functional region of Rzeszów was conducted. The study was carried out in the centre, suburban zone and urban-rural fringe. The differential scale was used to assess the image of the city, while the results were presented in the form of polarization profile, which very clearly shows the analysed issue. The aim of the article is to determine the impact of the place of residence, as well as financial situation of the inhabitants on their perception of the image of the city. The results show that the residents of surveyed areas rate their financial status on average at 3.57 points). The rating is highest among residents of suburban zone (3.73 points), whereas the inhabitants of the urban-rural fringe are the least satisfied with their financial situation (3.43 points). The standard of living affects the image of Rzeszów within certain evaluated problems (eg. social issues or these concerning development of the city). Residents with low level of living are less critical while assessing the development of Rzeszów than people with a higher level of living. However, residents with a very good financial situation evaluate Rzeszów higher regarding the labour market and emotional ties with the city. The image of Rzeszów changes with the distance from the city centre. The city was highest rated by residents of suburban zone and urban-rural fringe, whereas the residents of the centre rated it lower.

Keywords: level of living, image of the city, semantic profile

Agata Łyszczarz

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Uniwersytet Jagielloński

ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków

agata.pisarek@uj.edu.pl

